

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 2. No. 6. 1937

(Hüzün) ün Mahiyet ve Sebepleri

Ibni Sina

(Hüzün) [1], Nefsani bir elemdir ki sevilen şeyleri bitirmek ve kaybetmekden, aranan ve istenilen şeyleri bulamamak ve elde edemeden ileri gelir. Hiç bir kimse yoktur ki bu sebeplerden yakayı sıyrabilmiş olsun. Çünkü sevdiği şeylerden bir şeyi bitirmemiş ve zayi etmemiş, veya aradığı ve istediği şeylerin hepsini elde etmiş hiç bir kimse bulunamaz. Zira insanın şu alemdeki sevdiği şeylerin hepsi zevale ve bozulmağa maruzdur. Ve hiç birisi sabit değildir. Dünyaya aid matlubatı da yine böyledir. Onlardan sevdiği şeyler gibi zeval ve fesada maruzdur. Çünkü insanın dünyevi matlubatı her halde fani ve zail olan şeylerdir. Amma sabit ve daim olan (Umuru akliye)ye gelince ; o hiç bir vakit bitirilmez, gayib ve zayi olmaz. Zira (Umuru akliye)yi gashedecek ne bir elem vardır ve ne de ona bir Afet arız olabilir. Lâkin herkesin alakadar olduğu Umuru dünyeviye (Umuru akliye)nin hilafıdır ki onu korumak olmaz. Bozulmasından, zevalinden, değişmesinden emin olunmaz.

İmdi kendisine (hüzün) arız olmamasını isteyen kimse şunu yapmalıdır :

Dünyaya aid sevdiği ve dünyaya aid aradığı ve istediği şeyleri olduğu gibi zevale mahkûm ve bozulmağa müstaid ve merhun olarak tasavvur etmek ve bunların tabî'lerinde olmayan sebat, beka, ve devam gibi vasıfları bunlardan beklememek ve aramak ve belki mahubât ve matlubatının peşinde iken onların tebdilini, intikal ve kuvvetlerini görünce isti'zam etmemek ve çok görmemek.

İşte bu halet kendisinde tahakkuk eden kimse sevdiğini bitirmek ve kaybetmekden mahzun aradığını ve istediğini elde edememekden mağmum olmaz. Belki sevdiği ve istediği şeyleri hacet miktarı alır. Ve onları zayi ettiği ve bulamadığı zaman de müteselli olur.

[1] (Hüzün) kelimesinin mukabili Öz dilimizde (Tasa)dır.

Bir Türk Hekimi ve Tıbbâ dair manzum bir eseri

Yazan, şeyhi adlı birisi —Basan, Hasan Ali Yücel— Devlet matbaasında 28 Şubat 1937 tarihinde 600 nüsha olarak basılmıştır. İstanbul 1937. Asıl metin 21 sayfa. Naşir mukaddimesi 5 sayfa. 4 sayfa metinden fotoğraf 8° hacminde. Fiyatı yazılı değil, lâkin 40 kuruşa satılmaktadır.

Dr. Feridun Nafiz Uzluk

Hasan Ali Yücel' in **Bir Türk Hekimi ve tıbbâ dair manzum bir eseri** serlevhâlı kitabının çıktığını gazetelerde görünce pek sevindim.

Edebiyat tarihi müteveggili, Türk tıbbına da merak etmiş. Avrupahılarcâ bilinmeyen, yurdumuzda tanınmayan bir eser olacak ki onu bilhassa bastırmağa karar vermiş.

İstanbuldaki kitabemden bir nüsha getirttim. Mukaddimesini okumağa başladım.

Naşir bu eseri IX uncu hicret asrının ünlü şairi, tıbbâ da şöbretini tercümei hal kitablarında okuduğumuz Germiyanlı Sinan adile tanınmış şeyhiye izafe ediyor.

Kitabın ünvanını hepimiz gibi o da Bursalı Tahir Bey merhumun Osmanlı müelliflerinde görmüş. Yine herkesce bilinen kaynaklardan ufak tefek hulâsalar, nakiller yaparak Şeyhiyi anlatıyor. Tahir Beyin Osmanlı müelliflerinde C. 2., S. 255 da bir isim buluyoruz: Kânz al Manafi ahval al amzicati va t tabayi.

Mizacların, tabiatlerin hallerini bildiren menfaatler hazinesi. Bu eseri ben de vaktile görmüşdüm. Tahir Bey o zaman sağdı. Okumuşdum. Lâkin daha ilk sayfalardan anlamışdım ki Kânz al Manafi, eski devrelerin, Germeyanlı Şeyhi zamanının mahsulü fikri değildir. Kitab İstanbulda yerleşmiş her hangi birisinin hicri XI inci asrın ilk sülüsünde yazdığı manzumedir.

Tahir beye fikrimi açıkca söylemişdim. Merhum mun'asif, hakşinas bir zattı. Güldü, esasen kitabımızda böyle sehivler, zuhuller çokdur. İkinci tab'ında düzeltiriz dedi. Emeline nail olamadan hak rahmetine kavuşdu.

Tahir Bey Osmanlı müelliflerini yazmakla, hele onu eskilerin edebî dilini kullanmayarak tahrir eylemekle cidden büyük hizmet yapmıştır, her an ona baş vuruyoruz.

Merhum, memleketimizde bugün yine hiç değişmeyen tenkidsiz zihniyetin ilcasile telifini meydana koymuştur. Her kitaptan, her isimden her devirden şüphe göstermesini bilmemiştir. Bu sebepten eseri hatalarla doludur. Tesavvufa şiire, edebiyata, tarihe aid kısımları belki doğrudur. Lâkin tıbbî kısmı çok tehlikelidir. Tıp tarihi ile uğraşan arkadaşlarımız daima Tahir beyin fikri esaretinde yaşadıklarından onun hatalarını sahih gibi makalelerinde tekrar ederler.

Abbasi devri etibbasından hristiyan Ali Bin İsayı, Nizamüledviye sahibi Sakızlı İsa efendinin babası göstermek, Konyalı hacı paşanın teshil ve müntahibi şifa kitaplarını gâh lâtince ve gâh Almancaya tercüme edilmiş diye yazmak ve daha buna mümâsil hayli şeyler Osmanlı müelliflerinin göze çarpan büyük yanlışlarıdır.

Hasan Ali Yücel de Tahir beyin yanlışına kanarak Germiyanlı Sinan Şeyhi den iki asır sonra yazıldığı muhakkak bir eseri ona atf eylemiştir.

Bu tıbbî manzume Germiyanlı hekimin değildir. Çünkü:

1 — Bulunan üç nüshanın hiç birisinin başında (Kânz al manafî fi ahval al amzicati va t tabayî Li Şeyhii Germiyani) tabiri yoktur.

2 — Nüshalardan yalnız İsmail Saibe aid yazmanın tarihi vardır, o da 1096 dır.

3 — Diğer iki yazma tarihsizdir. Her üçünün yazısı da yeni Osmanlı hattıdır.

Yazıdan, tarihten, her şeyden daha mühim bir vasıf var ki değişmez: Üslûb, kelimeler, bir tek sözle şive.

21 Sayfalık metindeki içecek, yiyecek, koklayacak, giyecekler aid 56 bahis. Bunlardaki 312 beyti dikkatle okuyunuz. Siz de beni şeksiz, korkusuz tasdik edersiniz ki bu manzumeler, husrevî şirin ibdakarının değildir.

İznikteki Çandarlı paşanın camii, Bursadaki yeşil ile Edirne'deki Selimiye ile aynı tarz diyebilirmiyiz. Dersek ilim âlemince gülerler.

Çünkü birinci ilk devre mimarisidir. Yeşil uyanışı gösterir, Edirne Selimiyesi mimarimizi de, itilâ devri, istilâ devri gibi göklere çıkarır.

4 — Germiyanlı Şeyhi ye yanlış olarak izafe edilen bu eser iki padişaha ithaf edilmiş olarak bulunmaktadır. Nüshanın birisindeki hükümdarın adı Ahmed, diğer ikisindeki Muraddır.

Şeyhi, Çelebi Mehmed, Murad II zamanlarında yaşadığını nazarı itibare alan naşir Âhmed adını taşıyan nüshayı Bağdad hükümdarı Celâyerlerden Uveys oğlu Ahmed veya Sivas sultanı kadı Burhaneddin Ahmed diye öne sürüyor. Halbuki bunlar da tamamen yanlışdır.

Manzumeyi okuyalım :

*Mülûkâne eşiği taşı mesned
Şehinşahu cihan Sultan Ahmed*

İli, devleti, tacı ve tahtı elinden gitmiş hükümdara, Şeyhi gibi hakim mizac, büyük bir şair ipekli giy, misk kokla, gülsuyü iç, boğaçaya ye diye yazamaz, yazarsa istihza olur.

Kadı Burhaneddine gelince ; manzumeye devam edelim :

*Şehi sahibkırâm hefti kişner.
Güzini her mülükü bahrü hem ber
Lehü Çeh Erdelü Nemçe vü Efrenc.
Verir ana haraç übacü ispenç*

Kadı Burhaneddinin civarında kâfir devleti olarak yalnız Trabzun var. Leh, Çek, Erdel, Avusturya, Fransa, Süreyya kadar ona uzak.

Ahmed, Murad bunlar kimlerdir.

Ahmed, birinci Ahmeddir. Şair, onun son günlerinde bu manzumeyi hazırlamış, onun adına ithaf eylemiş. 28 yaşında tüberkülozdan ölen genç hükümdarın yerine abdal kardeşi, onun hal'ile talisiz genç Osman feci akıbetinden sonra Mustafa ve nihayet Murad IV makama gelmiştir.

Kargaşalıklı zamanda manzume sahibi pek akilâne davranmış, sükût eylemiştir. Dördüncü Muradın cülüsünden sonra, belki onun bu gibi şeylere merakını gıcıklayarak kitabını ona takdim eylemiştir.

Muharririn ilk nüshalarından birisi sonra istinsah edilmiş, Ahmet ismi orada kalmıştır. Murad ise, iki nüshada mükerreren yazılmış kalmıştır.

Şeyhi böyle hareket etmekle bizi aydınlatmış, eserin büyük Şeyhi ile alakası olmadığını nevama izah eylemiştir.

Kitabın muhteviyatı ile hiç meşgul olmayacağım. Esasen nazımı, tıbbî kitablardan okumuş, yine kitablardan bu manzumeyi derlemiş. Yani tıbbin yalnız nazarı kısmını yalan, yanlış hecelemiş.

Umumî tıbdan hiç söz açmıyor bile, zaten bu namda bir tabib bizim de meçhulümüzdür.

Bütün eserin kanaviçesini, naşir mukaddimede hülâsa eylemiş. İsteyenler orasını okusunlar. Birinci Ahmed zamanında yazılmış Lârendeli Derviş Siyahinin manzum (Mecmaat tıb) risalesinden bir örnek vereceğim.

*İlâhi hikmet issi muhteşemsin
Hekimi bizevalü zil keremsin
Yarattın alem içre her ne kim var
Ederler birliğine cümle ikrar*

*Yarattın çarı azdad etlin icad
Senin emrinle ülfet kıldı ezdad.*

Padişaha duadan

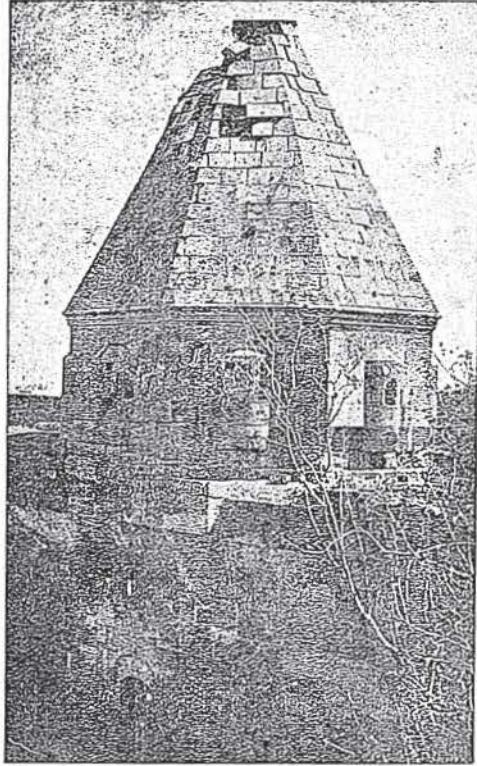
*Adalet madeni Sultan Ahmed
Ola tahtı adalet üzere sermed*

Derbeyan faslı bahar ve ahkâmes

*Gel ey bu ilme aşık talib olan
Elibba sözlerine ragıb olan
İşit ahkâmını faslı çiharın
Bil imdi hükmünü evvel baharın
Bu faslın oldu tab'ı harü ratib
Bu fasıl içinde olur kan galib
Bu günlerde kan aldirmek revadır
Ve hem müşhil bu mevsimde sezadır.
Meheldir Huşkû serd olan gıdalar
Münasibdir yiyeler ani ekser
Fesadın def'eder kanin taamu
Yiyeler ani her gün subhü şami
Eğer almak dilersin Kâm felekten
Zabıt kıl sözlerimi canü dilden
Muradın hikmet ise sen de ey can
Nasihât rai ol gel olma nadan*

Siyahi

Kayseride Gıyasiye tıb medresesi k mbedi
1205

Bu k nbed tıb medresesindeki merkadlere aittir. Kitabeleri kaybolduğu cihetle kimlere aittir bulunamıyor. Lakin Sel uklu hastanelerinde diğer Sel uklu hayır m esseselerinde olduğu gibi ekseriya banileri medfundur. Nitekim Sıvasta birinci Keyk v s Hastanesinde (1217),  ankırıdaki Ali Ferruh Hastanesinde (1235) banileri medfundur.  ok muhtemeldir ki iki kardeş olan Gıyaseddin ve Gevher Nesibe de bir arada burada medfundurlar.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that this is crucial for ensuring transparency and accountability in the organization's operations.

2. The second part of the document outlines the various methods and tools used to collect and analyze data. It highlights the need for consistent data collection procedures and the use of advanced analytical techniques to derive meaningful insights from the data.

3. The third part of the document focuses on the role of technology in data management and analysis. It discusses how modern software solutions can streamline data collection, storage, and processing, thereby improving efficiency and accuracy.

4. The fourth part of the document addresses the challenges associated with data management, such as data quality, security, and privacy. It provides strategies to mitigate these risks and ensure that the data remains reliable and secure.

5. The fifth part of the document concludes by summarizing the key findings and recommendations. It stresses the importance of ongoing monitoring and evaluation to ensure that the data management processes remain effective and up-to-date.

Havayi faslı bahar

Havası nevbaharın ıssı vü yaş
Bu faslın cümleye yarar havası
Muzirdir safravi olan mizaca
Müleyyin şerbet iledir devası
Şeyhi

Derbeyanı faslı yay ve ahkâmeş

Zikir kul faslı yayı dahi yıldır
Ki safra vafır olur bunda bildir
Olubdur harü yabış tab'ı anın
Yeragin gör gerekse başü camın
Meheldir serdü ter olan gıdalar
Yenür eyyamı yay içinde ekser
Revadır eksiler gayet meheldir.
Sezadır tab'a ekşiyi ye bedeldir
Ne var ise olan safrayı katı'
Yiyeler ol taamı ola nafi'
Bu fasl içre şükün üzere olasin
Kabul et sözlerim sıhhat bulasin
Siyahi

Havayı faslı yaz

Havayı faslı yaz ıssı vü kuru
Kurudur bü teni insanı gayet
Kati zaft ten andan hasıl olur
Soğuk şerbellendir andan selâmet
Şeyhi

Derbeyanı faslı güz ve ahkâmeş

Biri güz fasıldır kim dinle cana
Olur gayet bü eyyam içre sevda
Mizacı berdü yabısdır hazer kıl
İşit takririmi tedbirini kıl
Havanın ihtilâfı bûnda çokdur
Soğul ıssı havâlar bulaniktir
Havadan sakla gül kendin yürü var

*Cimai dahi kesret kulma zîhar
Soğuk su ile gusleyleme terkül
Ve hem suyu çok içme olma mail
Dimâğı ter idenden yin taamı
Semiz etler sezadır tut kelâmı*

Siyahi

Havayı faslı harif

*Havayı faslı güz kuru soğuktur
İrişir canevarlardan mazarrat?!
Ufunetten olur insan hasta
Bulur hamamda yağ sürünse sıhhat*

Şeyhi

Derbeyân faslı şita ve ahkâmeş

*Biri faslı şitadır olma gafil
Bu eyyam içre balgamdan hazer kıl
Tabiatte olubdur ber dü ratib
Olur balgam bu fasıl içinde galib
Gıdalar yense nola harü yabis
Revadır yense bu resme nefayis
Bu eyyam içre kendin tutma çıplak
Münasib gövdeni tutsan ısıcak
Zükâmü nezle olur bunda vaki
Kaltın tut başını kim oldu nafi
Sözüm tut her ne kıldım ise tahrir
Şita faslında cane eyle tedbir*

Siyahi []*

Havayı faslı şita

*Havayı faslı kış yaşı soğuktur
Gelür bundan ziyade hazma kuvvet*

[*] Hususî kütüphanemde bulunan Derviş Siyahîi Larendevi eseri 1025 tarihinde yani Ahmed 1 gününde kaleme alınmıştır. Bizim nüshayı Konya mevlevihanesi neyzen başışı Hasib dedenin büyük oğlu Hasan dede 1270 tarihinde yazmıştır. Dedenin yazısı talik kirması, okunaklıdır.

*Veli ahlâtü safra balgam artar
Giye penbe kaba gidince şiddet*

Şeyhi

Tıbdan bahseden iki muasır eserin ilmi kıymetlerini tetkik edersek, Siyahi elbette Şeyhiye nazaran daha ak yüzlüdür demekte tereddüd etmem. Fakat İbni Sinayı dinleyelim. Onun mevsimleri, mevsimlerdeki hastalıkları nasıl tavsif eylediğini görelim, büyük tabibden altı asır sonra gelmiş olmalarına rağmen iki kitabın muhteviyatı yüz güldürücü değildir. Halbuki ilim yaşayan bir şeydir, eskileri bozulur, kuvvetten düşer, zayıflar, ölür yenisi doğar, yaşar.. Bizim iki eserde de canlı bir şey bulamıyoruz. İbni Sina (Elkanunu fittibin) birinci cildinde mevsimleri, bunlarda görülen hastalıkları o kadar âlimane, vakıfane tavsif eylemiş ki onun tercemesini sonra bir makale halinde arzederiz.

Türk tıbbını tetkik edenlere, edecek olanlara hitab ediyorum: Emeklerinizin boşa gitmemesini istiyorsanız bulduğunuz kitabın müellifini iyice araştırınız. Onun kütüphanelerde müteaddid nüshalarını mukabele ediniz. Hükümlerinizde aceleci olmayınız. Ağır, fakat metin adımlarla ilerleyiniz.

Kitabın muhteviyatında fevkalâde bir şey buluyorsanız İbni Sinanın kanununda, Razinin eserlerinde, عی ابن ریان الطبری kitabında o mesele hakkında ne yazdıklarını araştırınız. Yeni muharrir onlar kadar bile meseleyi anlayamamış ise anlatamamış ise mukallid müellifi bırakınız, kütüphanelerin tozlu raflarında varsın duraklasın.

Ayasofya kütüphanesinde 3595 numarada saklı bulunan Tervihül ervah adlı Ahmedî nin yazdığı manzum tıbbî eserden iki sahife örnek koyuyoruz. Şeyhinin muasırı Ahmedinin yazış tarzı ile Şeyhii cedidin müridane üslûbunu mukayese ediniz. Bizi teslim edeceğinize eminiz.

